

усвідомлення членом спілки молоді (майбутнім учителем) суспільної значущості зазначеного виду соціально-педагогічної роботи, що, на нашу думку, є важливим чинником підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Буякас Т.М., Зевина О.Г. Опыт утверждения общечеловеческих ценностей – культурных символов – в индивидуальном сознании // Вопросы психологии. – 1997. – №5. – С.34-39.
2. Гурьянова М.П. Сельская школа и социальная педагогика: Методическое пособ. – Мн.: Амалгфея, 2000. – С.34.
3. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. – СПб, 1999. – 416с.
4. Технології соціально-педагогічної роботи: Навч. посібник / За заг. ред. А.Й.Капської. – К., 2000. – С.5.
5. Хьелл Л., Зиглер Д. Теория личности. – Санкт-Петербург, 1998. – С.235, 243.
6. Шерковин Ю.А. Психологические проблемы массовых информационных процессов. – М., 1975. – С.39.
7. Maccobi E. Gender and relationships A. Developmental accounts. American Psychologist. – New York, 1990. – P.45.

**Аннотация
Ю.И.Полищук**

**Подготовка будущих учителей к участию в социально-педагогической деятельности
молодежных объединений**

В статье раскрыт механизм подготовки будущих учителей к участию в социально-педагогической деятельности в молодежных объединениях различного направления.

Ключевые слова: молодежные объединения, саморазвитие, социально-педагогическая деятельность, профессиональная деятельность.

**Summary
Yu.I.Polishchuk**

**Preparation of the Future Teachers to Participation in Socio-Pedagogical
Activity of Youth Organizations**

The mechanism of preparation of the future teachers to participation in socio-pedagogical activity in youth organizations of different directions.

Key-words: youth organizations, self development, socio-pedagogical activity, professional activity.

Дата надходження статті

„27” вересня 2007 р.

УДК 371.13

Т.В.ПОТАПЧУК,
кандидат педагогічних наук
(м.Рівне)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ

Стаття присвячена теоретичному аналізу проблеми підготовки майбутнього вчителя в сучасних умовах. Визначені суперечності цього процесу, основні напрями його модернізації, зокрема через посилення уваги до розвитку в студентів педагогічної творчості.

Ключові слова: майбутній учитель, модернізація, педагогічна творчість.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Випереджувальний поступ освіти, задекларований Національною програмою „Освіта” (Україна XXI століття), Національною доктриною розвитку освіти, Державною програмою „Вчитель”, значною мірою залежить від позиції учительства, його готовності до сприйняття й реалізації нововведень, що відбуваються в контексті реформування освітянської галузі на сучасному етапі.

Модернізація системи освіти, оптимізація механізмів управління, впровадження новітніх інформаційних технологій, застосування сучасних засобів навчання з метою подальшого вдосконалення навчально-виховного процесу, утвердження гуманістичної парадигми потребують від учителя ґрунтовної психолого-педагогічної підготовки, високого рівня загальної освіченості, набуття спеціальних професійних знань і вмінь.

Водночас звернення до сучасних реалій засвідчує наявність у підготовці майбутніх учителів низки суперечностей, які певною мірою гальмують належну (як змістову, так і процедурну) реалізацію цього процесу. Найбільш суттєвими з-поміж них є: суперечність між новим типом професійної діяльності вчителя, що характеризується домінуванням особистісної спрямованості педагогічного мислення й усталеною моделлю професійної освіти, орієнтованої переважно на

„традиційну” парадигму педагогічної діяльності: між однобічною зорієнтованістю педагогічної освіти на підвищення її „науковості”, наповнення значною кількістю нових дисциплін й усвідомленням того, що педагогічна освіта не може обмежуватися лише засвоєнням наукових засад діяльності, а передбачає розвиток самого вчителя, його професійного світогляду і менталітету, мотивації; між необхідністю впровадження освітніх технологій, які базуються на діяльнісному, ситуаційно-особистісному підходах і неможливістю досягти цього за рахунок забезпечення майбутнього вчителя лише певним обсягом інформації; між необхідністю оперативно реагувати на постійні зміни, що висуваються стосовно особистісного та індивідуально-творчого потенціалу суб'єктів освітнього процесу і дискретно-локальним характером усталеної системи підготовки вчителя; між загальним концептуальним рівнем сучасної педагогічної науки з яскраво вираженими тенденціями до міждисциплінарного синтезу, інтеграції наукового знання та актуальним станом теорії педагогічної освіти [1, 76-77].

Одним із способів подолання окреслених суперечностей, оновлення поглядів на сутність освітнього процесу у вищих педагогічних закладах є перенесення уваги на його розмежування з педагогічною майстерністю і співвіднесення з педагогічною творчістю.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є розгляд актуальної проблеми підготовки вчителів в сучасних умовах.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу... Проблема педагогічної творчості не є породженням сьогодення, її відлуння знаходимо й у доробку науковців минулого. Скажімо, Я.Мамонтов ще у 20-х роках ХХ століття пропонував визначати педагогічну професію як один із різновидів творчого покликання і визнавати за кожним учителем „право на свій індивідуальний виховний ідеал”. Відсутність такого ідеалу, вважав він, „позбавляє педагогічну діяльність синтезів і перетворює її в ремісниче навчання”. Тому необхідно, „щоби виховний ідеал був індивідуальним, с.т. щоби він з органічною необхідністю розквітнув з особи педагога, а не засвоювався механічним шляхом. Тільки такий ідеал опромінює животворним світлом кожний педагогічний акт, а всякий інший – яким-би він не був чудовим сам по собі – завжди буде лише бездушною, холодною маскою на педагогічному обличчі” [4, 9].

Піддаючи критиці науковців, які дотримувалися поглядів на педагогічну діяльність як на володіння методико-технічними знаннями, вміннями й навичками. Я.Мамонтов зазначав, що для нової школи необхідна також ініціатива, творчість, певні природні здібності. Розробляючи концепцію педагогічного покликання, дослідник запропонував новий тип педагога, основними якостями якого визначав: широку волелюбність – служіння тільки тим завданням, що виникають у нього самого, вміння бачити свою діяльність у перспективі „великої творчої панорами”; новаторство, боротьбу з педантизмом і рутинерством; постійне самовдосконалення – перебування в ролі „вічного студента”, громадянськість і демократичність.

Сьогодні в наукових працях з педагогічної творчості піднімаються питання щодо тлумачення сутності цього феномену, цілей реалізації; розкривається творча природа педагогічної праці, педагогічного спілкування; обґрунтовуються критерії, рівні, механізми педагогічної творчості; розробляються алгоритми творчих процесів при визначенні творчої індивідуальності, суб'єктності вчителя, індивідуального стилю педагогічної діяльності як найважливіших передумов подолання стереотипів, стандартизації у педагогічній праці.

Ці питання набули всебічного висвітлення в працях Ф.Гоноболіна, І.Дмитрика, І.Зязюна, Н.Кічук, Н.Кузьміної, В.Сластьоніна, Р.Скульського та ін.

Ґрунтовний аналіз поняття „педагогічна творчість” здійснено Н.Кічук. На думку дослідниці, в умовах сучасної школи, „коли функції учителя дуже ускладнилися, педагогічна творчість має стати рисою кожного ... педагога” [3, 20]. На основі узагальнення ідей з цієї проблеми автор виокремлює специфічні особливості творчої праці сучасного вчителя, умовно об'єднавши їх у соціально-професійні групи.

До соціально значущих характеристик педагогічної творчості Н.Кічук відносить її соціальну зумовленість; гуманізм, спрямований на „пробудження в особистості кращих рис і якостей; суб'єктивну свободу вибору дій, що „розвиває почуття особистої відповідальності і сприяє піднесенню педагога на соціальному, особистісному, професійному рівнях”; іманентно властиву потребу в постійному самоаналізі, самооцінці професійної праці, тяжіння до новацій і схильність до нововведень; риси дослідження, творчого узагальнення своєї праці.

До професійно значущих належать особливості, що виявляються в їхній спресованості в часі, зумовленій потребою „негайно діяти, і водночас відносній віддаленості наслідків”; співтворчому характері щодо суб'єкта – об'єкта педагогічної діяльності; спрямованості на досягнення лише позитивних наслідків; публічності професійної праці; зумовленості професійними знаннями, що набули особистісного змісту. При цьому зауважується, що із соціально-професійними

особливостями педагогічна творчість передбачає як загальні, так і специфічні риси характеру вчителя, злиття яких виявляється в її спрямованості, знаннях, здібностях, уміннях [3, 3].

Р.Скульський розуміє під педагогічною творчістю вчителя такий варіант його педагогічної діяльності, який на реально доступному рівні забезпечує:

1) максимально можливі в кожному конкретному випадку результати розв'язання навчально-виховних завдань, що стоять перед сучасною школою, при раціональних затратах робочого часу, власних зусиль і зусиль учнів;

2) безперервне зростання загальної і професійної культури педагога, його активну пошукову діяльність, спрямовану на підвищення ефективності навчально-виховного процесу [7, 22].

При цьому наголошується, що істотною ознакою педагогічної творчості і її критерієм доцільно „використовувати не новизну створеної ним педагогічної моделі навчального процесу, а міру її ідентичності оптимальному варіанту навчання, тобто варіанту, найкраще пристосованому до конкретних умов” [7, 25].

Група авторів (П.Шевченко, Б.Красовський, І.Дмитрик), обґрунтовуючи поняття „педагогічно-професійна творчість”, наголошують на тому, що ця характеристика передбачає наявність таких професійно-педагогічних якостей, як педагогічна об'єктивність, активність, різнобічність, цілеспрямованість, інтегративність, комплексність, системність, перспективність, прогностичність, історизм, аналітичність тощо; педагогічна ерудиція, цілеполягання, оптимізм тощо. Іншими словами, педагогічна творчість – це „оптимальна реалізація випереджаючих конструкцій, моделей учительської діяльності на основі соціального замовлення і логіки розвитку педагогічної науки”. До цього додається, що педагогічний процес завжди творчий, адже умови, завдання і засоби впливу вчителя, можливості сприймання учнів ніколи не можуть збігатися. Тому це завжди „творчий, неповторний процес впливу на особистість, що навчається і виховується” [6, 34].

Проблемі формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя в процесі професійної педагогічної підготовки присвячено дослідження Л.Мільто [5]. На основі аналізу філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної літератури дослідниця виділяє змістовний бік індивідуальності (внутрішній план) учителя. Сюди належить, по-перше, індивідуальне своєрідне поєднання властивостей різних ієрархічних рівнів: біохімічних, морфологічних, фізіологічних, властивостей темпераменту; по-друге, унікальний, неповторний результат індивідуальної діяльності і відношень учителя: професійна самосвідомість, індивідуальний досвід, ціннісні орієнтації, усвідомлення своїх обов'язків як педагога; ефективність педагогічної діяльності, авторитет. Формальний бік (зовнішній план) складають поведінковий, операційно-технічний прояви „плану внутрішнього”. Він виявляється у формі індивідуального стилю педагогічної діяльності, індивідуального стилю педагогічного спілкування тощо [5, 7-8].

Л.Мільто пропонує модель творчої індивідуальності вчителя, складниками якої виступають: сформованість „педагогічного Я”; сформованість педагогічної „Я-концепції”; активне ставлення до педагогічної діяльності.

Широкого визнання сьогодні набуває думка про те, що модернізації сучасної вищої педагогічної школи має вибудовуватися на засадах системного, культурологічного, особистісно-діяльнісного та індивідуально-творчого підходів. З позицій системного підходу всі ланки педагогічної освіти мають максимально стимулювати активний стан усіх основних структурних компонентів особистості вчителя в їхній єдності. Культурологічний підхід вимагає створення передумов для самовизначення майбутнього вчителя в культурі. Реалізація особистісно-діяльнісного підходу передбачає моделювання в процесі професійного навчання і виховання студентів завданневої структури педагогічної діяльності. Індивідуально-творчий підхід, долаючи масово-репродуктивний характер сучасної педагогічної освіти, виводить його на особистісний рівень, забезпечує виявлення і формування в учителя творчої індивідуальності [2].

Застосування означених підходів у реальному педагогічному процесі дозволяє вчителю стати активним суб'єктом, який реалізує в професійній діяльності свій спосіб життєдіяльності, виявляє готовність визначати завдання, брати на себе відповідальність за їх вирішення, здібність до нормотворчості, виходу за межі заданих моделей професійної поведінки. Тобто, йдеться про такий рівень „внутрішньої детермінованої активності, на якому фахівець виявляється спроможним діяти незалежно від часткових ситуацій та обставин, що виникають у його біографії, творити ці обставини, виробляти стратегію і тактику власної професійної діяльності” [1, 78].

Орієнтація на розвиток студента як особистості, індивідуальності й активного суб'єкта професійної діяльності може бути реалізована лише на гуманістично-демократичних засадах педагогічної діяльності викладача вищої педагогічної школи. Це потребує спрямованості вищої освіти на особистісний розвиток майбутніх учителів, коли навчальна діяльність набуває характеру діалогу, співпраці, співтворчості, в яких переважає взаємозацікавлений обмін особистісними смислами і досвідом викладача і студента.

Реалізація цих завдань передбачає:

- відмову від надання студентам готових істин, акцентування натомість на використанні методів, що стимулюють їхню самостійну пізнавальну активність;
- залучення майбутніх учителів до творчої дослідницької діяльності;
- орієнтацію на діалог із студентами, спільне конструювання навчально-виховного процесу, ґрунтуючись на їхньому життєвому досвіді та інтересах.

Для цього необхідно:

- забезпечити перехід від предметно-центрованої до особистісно орієнтованої парадигми вищої педагогічної освіти;
- вибудовувати методичну парадигму навчання на діалозі (своєрідному „комунікативному дискурсі”);
- спиратися на суб'єктивний досвід студентів, максимально використовувати його в навчально-виховному процесі вищої школи;
- впроваджувати інтерактивні форми і методи організації освітньої діяльності, що стимулюють активну самостійну пізнавальну діяльність майбутніх учителів, сприяють розвитку в них творчих здібностей.

Висновки... Підготовка майбутнього вчителя може бути інтегрована як певна стратегія, що реалізується на основі наступних принципів: єдності соціально-морального, загальнокультурного і професійного розвитку особистості вчителя; врахування тенденцій модернізації сучасної загальноосвітньої школи та випереджального характеру педагогічної освіти; гуманізації педагогічної освіти, ставлення до студента як до суб'єкта спілкування, пізнання, соціальної творчості; орієнтації на творчу діяльність; забезпечення диференційованого та індивідуально-творчого підходу до підготовки майбутнього вчителя; демократизації педагогічної освіти, що передбачає розвиток активності, ініціативи і творчості учасників педагогічного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Беловолов В.А., Беловолова С.П. Профессионально-педагогическая подготовка учителя начальных классов на основе гуманистических приоритетов // *Философия образования*. – 2004. – №2 (20). – С.76-90.
2. Гуманистическая парадигма и личностно-ориентированные технологии профессионального педагогического образования / Под общ. ред. В.Л.Матросова. – М.: Прометей, 1999. – 178 с.
3. Кічук Н.В. Формування творчої особистості вчителя. – К.: Либідь, 1991. – С.19-35.
5. Мільто Л.О. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя в процесі професійної педагогічної підготовки: Автореф.дис. ... канд.пед.наук. – К., 2001. – 20 с.
6. Подготовка студентов к профессионально-педагогическому творчеству / Шевченко П.И., Красовский Б.Д., Дмитрик И.С. – К.: Наукова думка, 1992. – С.24-53.
7. Скульський Р.П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості: Монографія. – К.: Вища школа, 1992. – С.10-25.

Аннотация

Т.В.Потапчук

Подготовка будущего учителя: современный контекст

Статья посвящена теоретическому анализу проблемы подготовки будущего учителя в современных условиях. Определены противоречия этого процесса, основные направления его модернизации, в частности через усиление внимания к развитию у студентов педагогического творчества.

Ключевые слова: *будущий учитель, модернизация, педагогическое творчество.*

Summary

T.V.Potapchuk

Preparation of the Future Teacher: Modern Context

The article is devoted to the theoretical analysis of the problem of preparation of the future teacher in modern conditions. Contradictions of this process, basic directions of its modernization are determined, in particular through strengthening of attention to the development of the students' pedagogical creativity.

Key words: *future teacher, modernization, pedagogical creativity.*

Дата надходження статті

„10” вересня 2007 р.